

'We gaan het gewoon dóén'

De informateurs Henk Kamp en Wouter Bos.

Foto ANP

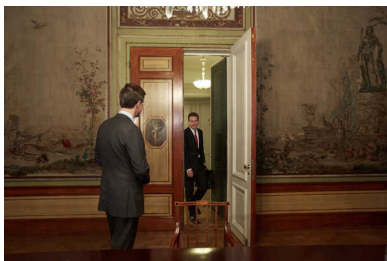
Samsom en Rutte kiezen bij de formatie voor radiostilte.

Foto ANP

Rutte en Samsom feliciteren elkaar, hun fracties scharen zich achter het regeerakkoord.

Foto Novum

Mark Rutte ontvangt Lodewijk Asscher, beoogd minister van Sociale Zaken.

Foto Martijn Beekman / de Volkskrant

Diederik Samsom met zijn vrouw tijdens de verkiezingsavond.

Foto Martijn Beekman / de Volkskrant

Ze wisten dat het niet makkelijk zou worden. Dat het pijn ging doen, zoals de VVD deze week meteen al merkte. Toch smeedden Mark Rutte en Diederik Samsom in ijftempo een kabinet. Hoe kon dat zo snel gaan? Een reconstructie gebaseerd op gesprekken met direct betrokkenen uit beide kampen.

DOOR ONZE VERSLAGGEVERS JAN HOEDEMAN EN REMCO MEIJER

Kennismakingsdiner: Restaurant Soeboer

Eind mei staat de PvdA er beroerd voor in de peilingen. De SP is al langere tijd de grootste partij. Het Kunduzakkoord is net gesloten. Zonder Diederik Samsom, die pas net tot PvdA-leider is gekozen. Hij maakt een kennismakingsronde langs de andere politieke leiders. Premier Mark Rutte is aan de beurt. Die stelt een etentje in zijn favoriete toko voor. In deze tijd moet je iedereen te vriend houden, weet de pragmatische liberaal. Je weet nooit waar je elkaar nog voor nodig hebt.

Samsom heeft er niet zoveel zin in. Hij denkt: 'Wat moet ik met die man?' Maar de afspraak komt er, op de Haagse Brouwersgracht, bij het Indonesische restaurant Soeboer. Ze praten uren. Dolenthousiast rapporteert Samsom terug aan zijn

partijgenoten. Wat hebben ze veel gemeen! Het gaat over hun werk als leraar, straatcoach en lokettist bij de sociale dienst. Over jongeren kansen bieden. En op macroniveau zijn ze gebiologeerd over de positie van Nederland in de wereld. Het klikt.

Zomer 2012: Hoe overleef ik de VVD

De voormalige rode ingenieurs Diederik Samsom en Jeroen Dijsselbloem spreken er vaak over. In de geest van de populaire boekenserie van Francine Oomen Hoe overleef ik... denken ze na over de vraag: 'Hoe overleef ik een kabinet met de VVD?' Op het breukvlak van 2002 zijn ze als dertigers in de politiek gestapt. Het tweede paarse kabinet heeft het monster van het populisme gebaard, met achtereenvolgens de LPF, een grote SP en op de rechtervleugel een groeiende PVV.

Niet gehinderd door beroerde peilingen, dromen de twee zich af. 'Een kabinet met de VVD kunnen we als PvdA alleen overleven als we kleur op onze smoel houden', stelt Samsom. Hun gedachten gaan ook terug naar de zielloze constructie van het vierde kabinet Balkenende (CDA-PvdA-ChristenUnie), waarin de PvdA zich verloor in onherkenbare, zouteloze compromissen. 'Hoe voorkom je dat je in zo'n negatieve spiraal raakt?', vraagt Dijsselbloem zich af. Compromissen sluiten is oude politiek, concluderen de twee. Zichtbaar uitruilen, successen claimen en uitleggen dat je niet alles kunt hebben, dat snapt de assertieve PvdA-achterban wel, zo verwacht Samsom, die alle zaaltjes van binnen heeft gezien.

Het is dan surrealistisch te denken dat de PvdA de grootste wordt. Maar toch, Samsom denkt graag vooruit. Mocht het zover komen, dan moet Samsom zelf premier

worden en Dijsselbloem fractievoorzitter in de Tweede Kamer. Als het over links moet met de SP wordt Jet Bussemaker informateur. Als het met de VVD moet, zal het Wouter Bos zijn. Samsom wordt fractievoorzitter en Lodewijk Asscher zijn vicepremier als de PvdA niet de grootste is. Dijsselbloem komt dan op een belangrijke ministerspost.

Verkiezingsdag: 12 september

Het tergend lange wachten op de verkiezingsuitslag wordt die woensdagmiddag bij de VVD-kopstukken doorbroken door een strategische bijeenkomst op de werkkamer van fractievoorzitter Stef Blok. De SP is ver teruggevallen. Het wordt nek-aan-nek met de PvdA.

'Wat doen we als de PvdA de grootste wordt?', vraagt Rutte. Toch maar aanschuiven, zeggen senaatsfractievoorzitter Loek Hermans, partijvoorzitter Benk Korthals, Tweede Kamerlid Anouchka van Miltenburg en europarlementariër Hans van Baalen.

In het gewenste scenario kraaien de liberalen victorie. Ook dan zal het met de PvdA moeten, zo lijkt het, en met een beetje geluk kan het een kabinet van twee partijen worden. Rutte: 'Het lijkt me dat Henk Kamp dan verkenners moet zijn.' Instemming volgt. Rutte zal hem nog voor het sluiten van de stembussen bellen.

The day after: 'Ik wil je als vicepremier'

Op donderdagavond, als het land zich nog afvraagt hoe het verder moet na deze uitslag, schuiven de twee verkiezingswinnaars aan tafel in het Haagse appartement van Loek Hermans aan het Louis Couperusplein. Ze hebben 's nachts gebeld en 's ochtends weer. Vanaf 27 augustus hebben ze elkaar bijna dagelijks gezien aan de schminktafels van televisiestudio's. Sinds Soeboer weten ze dat het klikt. Het gesprek is ook nu

geanimeerd.

Ze zeggen tegen elkaar dat ze hetzelfde willen: een kabinet van VVD en PvdA. Kamp als verkenners is geaccordeerd. 'Maar ik wil dat je vicepremier wordt', zegt Rutte. Nee, antwoordt Samsom, en hij verwijst naar VVD'er Bolkestein als fractievoorzitter tijdens het eerste paarse kabinet. 'Wie is dan je vicepremier?', vraagt Rutte. 'Lodewijk Asscher', antwoordt Samsom. 'En hij is beschikbaar.'

De deal: euforie in Thorbeckezaal

Vrijdagavond 14 september om zeven uur melden Jeroen Dijsselbloem, Diederik Samsom en Stef Blok zich in het Torentje van Rutte voor een collectief kennismakingsgesprek. In de Thorbeckezaal, onder Ruttens werkkamer, wordt aan de achthoekige tafel de deal beklonken. Eigenlijk is daar de formatie al beslist, zeggen betrokkenen.

Alle belangrijke vragen komen aan de orde. Moet er een breder draagvlak zijn met meer partijen? Nee, is de conclusie.

'Onbespreekbaar dat wij met de SP gaan', zegt Rutte. 'Uitruilen wordt ingewikkelder met drie of vier partijen', verwacht Dijsselbloem. Samsom belooft dat de PvdA geen weken durende rituele dans gaat opvoeren om de SP van boord te krijgen. 'Als je dat soort dingen meteen al wisselt, groeit het vertrouwen', blikt een van de aanwezigen terug.

Rutte stelt meteen de verdeling van de ministersposten voor: zes om zes. En als onderhandelingsmodel besluiten de heren tot uitruilen, elkaar wat gunnen. Ook in VVD-kring wordt dat als een beter model gezien dan op elk dossier dooronderhandelen tot er een levenloos compromis ligt. Vooral het gehate 'terugonderhandelen' moet worden voorkomen.

Maar hoe dan?

Dijsselbloem introduceert het idee

van 80-20. De partij die een onderwerp krijgt, moet toestaan dat de andere partij er de scherpste kantjes afhaalt.

Een beslissend moment volgt: Samsom en Rutte zeggen tegen elkaar dat ze allebei een stabiel kabinet willen met commitment voor zeker een volle kabinetsperiode. Dat is meer dan een formele belofte. De leiders weten hoe het mis kan gaan als twee frontale tegenstrevers uit de campagne elkaar ontmoeten in een formatie. Den Uyl-Van Agt, Balkenende-Bos, ze kennen de schrikbeelden. Waar bij die formaties gestold wantrouwen, roerige achterbannen en meeregerende kranten de sfeer bedierven, willen ze nu van elkaar horen dat ze toegewijd zijn aan deze coalitie.

In een opperbeste stemming lopen vier mannen die vrijdagavond om tien uur het weekend in. 'We wisten toen al dat het zou lukken', zegt een van hen. 'Het moest alleen nog worden uitgewerkt.'

De informatie: 21 september

Op vrijdag 21 september zitten de teams voor het eerst bij elkaar in de Stadhouderskamer. Ze bespreken de agenda. Eind oktober, begin november kan het klaar zijn, met een weekje speling. Ook die andere allesbepalende afspraak wordt gemaakt: radiostilte! Ruis in de pers kan de sfeer ondermijnen. Elk mogelijk lek moet dicht blijven. Géén geheime lijntjes dus met Sociale Zaken en Financiën. Géén onderonsjes met eigen fractiegenoten, ook niet met de inner circle. 'We zijn nog nooit zo summier bediend', kijkt een lid van het PvdA-fractiebestuur terug. Pas in de laatste week van de onderhandelingen sijpelt iets meer informatie door naar de meest betrokken Kamerleden. Als in de eerste week toch een kleinigheid uitlekt, de voor de hand liggende 6-6-verdeling van de ministeries, zegt Samsom tegen Rutte: 'Ik ben bang dat dit lek bij ons vandaan komt.' Rutte: 'Ik wou net hetzelfde

zeggen!

In de eerste dagen vraagt Rutte aan Samsom: 'Weet je al wie je op welke ministerspost ziet?' Dat weet hij. Alle namen komen voorbij. Het is ongebruikelijk dat partijen iets over elkaars kandidaten mogen zeggen. Nu mag het wel. 'Geen blokkades, wel bedenkingen.' Alleen over Frans Timmermans, de zeer pro-Europese PvdA-kandidaat voor Buitenlandse Zaken, stelt het VVD-kamp een paar vragen. De PvdA'ers merken wat op over Ivo Opstelten, het rechtse law and order-kanon. Het blijft allemaal zonder gevolgen.

Er wordt hard en veel gelachen in de afgestofte kamer, vertellen de betrokkenen achteraf graag. Als er een onbegrijpelijke tekst langskomt, zegt Rutte, vrij naar zijn favoriete serie Yes minister: 'I can't understand a word of it!' En als Dijsselbloem een suggestie doet, roept Rutte: 'O thank you minister!' Op zijn beurt mag Samsom graag voordragen uit zijn favoriete serie The West Wing.

Het ruilen van de pijn: Aan de slag met A4'tjes

Wouter Bos heeft intussen bedacht hoe het uitruilen moet gaan. Hij kent de methode van KPMG, waar hij partner is sinds zijn vertrek uit de politiek. Hij legt veertig kaarten op tafel. Wit kartonnen A4'tjes zijn met zwarte viltstift beschreven, met trefwoorden als AWBZ, duurzame energie, natuur, zorgstelsel, zorgfinanciering. Mark Rutte pakt de kaart '16 miljard', Samsom 'nivelleren'. Het team dat een kaart pakt, moet op dat onderwerp het voortouw nemen. Eerst is er een mondelinge bespreking, waarbij Rutte of Samsom schetst hoe hij het voor zich ziet. Het andere team mag dan aangeven hoe ze de ingreep wat willen verzachten. Samsom neemt ook 'hypotheekrenteaftrek', Rutte pakt op zijn beurt de kaart 'arbeidsmarkt', waar het ontslagrecht en de WW in zitten.

Als duidelijk is waar voor Samsom

of Rutte de pijngrens op een dossier ligt, dan drukt de ander niet verder door op die plek. Er blijven ook kaarten liggen, zoals 'Midden-Oosten', 'gekozen burgemeester' en 'Europa'. Die worden tamelijk neutraal opgenomen in het akkoord, er hoeft geen gekleurd stempel op.

Na het mondeling afkaarten, komen de eerste teksten op papier, die dan weer worden ingebracht door het schrijvende team. Maar de schrijver moet het zo doen dat de tekst er acceptabel uitziet voor de andere partij.

Er ontstaat een enorme stukkenstroom. 's Nachts krijgen onderhandelaars stukken in hun mailbox die ze 's morgens moeten hebben gelezen. Het is zelfs een aanslag op de doorgaans onverstoorbare Stef Blok, die erover kreunt. Maar hij kan ook 's ochtends binnenkomen en roepen: 'Het land moet toch geregeerd worden, hier vindt u de spreadsheets.'

Wat voor de buitenwacht geldt als een bijzonder succes, al na één week een financieel deelakkoord voor 2013, wordt door de onderhandelaars gezien als een technische exercitie: de dingen waarover ze het toch al eens zijn voor volgend jaar, kunnen net zo goed naar buiten. De trein raast intussen door met een snelheid die nauwelijks wordt opgemerkt buiten de Stadhouderskamer. De machinisten Samsom en Rutte zijn degenen die voortdurend in beweging zijn. Zó beweeglijk zelfs, dat ze soms losraken van partijpolitieke standpunten. Blok en Dijsselbloem hangen af en toe aan de rem om hun voormannen bij de les te houden.

De zes mannen hebben in de Stadhouderskamer de wind in de rug, maar moeten er naar buiten toe voor waken dat ze niet de indruk wekken dat de race al gelopen is. Samsom is altijd de eerste die naar buiten gaat, hij doet zijn best elke dag op een originele manier te zeggen dat hij zijn mond zal houden. Als hij weer

binnenkomt, wacht Rutte hem op: 'Hoe heb je vandaag gezegd dat we niets gaan zeggen?' Rutte getroost zich die moeite niet. Hij zegt 'radiostilte' en beent naar het Torentje.

Als Samsom aan zijn kleine staf van medewerkers laat weten dat 'de brug' in het motto van het akkoord komt, zeggen zij: 'Dat heb je goed gedaan!' Want de PvdA'er gebruikt ladders en bruggen vaak in zijn toespraken. Maar ere wie ere toekomt, het idee voor 'bruggen slaan' komt van Henk Kamp. Een van Samsoms medewerkers suggereert, grappend, een alternatief: 'Bruggen keihard aanpakken!'

Ze komen in een flow, de zes mannen. Het uitruilen bevat. Ook de zorg komt aan bod: het hele stelsel, inclusief de premies. De PvdA wil een stelselherziening, de VVD wil door met de marktwerking. De VVD wint en 'krijgt' het stelsel. Maar de PvdA mag de invulling doen: de kaart 'zorgfinanciering'. De later zo omstreden inkleuring met maatregelen, zoals de zorgpremies voor de hogere inkomens, komt van de sociaal-democraten.

De VVD beseft dat het pijnlijk is en dat het de achterban raakt, bezweren betrokkenen achteraf. Dat Rutte en Samsom het toch pikken, is tekenend voor de sfeer aan tafel. De liberalen zijn enthousiast over de opstelling van Samsom en Dijsselbloem. Veelzeggend vinden zij de reactie van de PvdA'ers op een teleurstellende doorrekening van het Centraal Planbureau (CPB): van de benodigde 16 miljard aan bezuinigingen zijn er pas 15 miljard gehaald. Een onderhandelaar: 'We hadden zo fors gesneden en toch moest er nóg een miljard. Normaal gesproken neig je dan naar: laat maar zitten.' Maar Samsom en Dijsselbloem laten de gratis schoolboeken, de extra investeringen in milieu en de omroepen los. Pats, 500 miljoen. Rutte en Blok laten extra investeringen in infrastructuur vallen en verhogen de accijns op

diesel en lpg. Pats, ook 500 miljoen. Dan zet Wouter Bos een donkere bas op en doet een 'Opstelentje': 'We gaan het gewoon dóén.'

Epiloog: 'Sjonge Mark'

De inkt van het akkoord is nog niet droog of de eerste storm steekt op. De VVD kraakt onder het rumoer over de zorgpremies. In de Kamer blijkt de oppositie van SP, CDA en D66 zich te hebben georganiseerd. Een brug slaan naar die partijen, vooral nodig voor een meerderheid in de Eerste Kamer, zal nog niet meevallen. Rutte en Samsom begrijpen dat ze er nu samen voor staan en concluderen: wat eruitziet als een VVD-probleem, is net zo goed een probleem van de PvdA. 'Want wie een kaart wegtrekt, laat het hele huis instorten.'

Ze moeten elkaar nu vasthouden. En daarom belt Samsom ook donderdagochtend met Rutte, als De Telegraaf over 'Marx Rutte' schrijft en over een ziedende VVD.

'Sjonge Mark', zegt Samsom. 'Gaat het?'

''Rutte: 'Wat doen we als PvdA de grootste wordt?' Hermans en anderen: 'Toch maar aanschuiven.',,

''Onderhandelaar: 'We hadden zo fors gesneden en toch moest er nóg een miljard. Normaal gesproken neig je dan naar: laat maar zitten',,

''Rutte: 'Ik wil je als vicepremier.' Samsom: 'Nee.' Rutte: 'Wie is dan je vicepremier?' Samsom: 'Lodewijk Asscher, en hij is beschikbaar.',,

''Rutte tegen Samsom: 'Hoe heb je vandaag gezegd dat we niets gaan zeggen?',,